

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Полтавський юридичний інститут
Кафедра кримінального права та кримінально-правових дисциплін

Методичні вказівки до практичних занять
із навчальної дисципліни
**«ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КРИМІНАЛЬНИМ
ПРАВПОРУШЕННЯМ»**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Освітня програма/спеціалізація – «Право»

Статус дисципліни – вибіркова

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» освітньої програми «Право» Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Полтава: Полтавський юрид. ін.-т Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 10 с.

Розробник:

Тітко Іван Андрійович – завідувач кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін, доктор юридичних наук, доцент

Затверджено на засіданні кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін (протокол № 1 від 30 серпня 2019 р.)

Дата оновлення – 28 серпня 2020 року
(протокол № 1 засідання кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін від 28 серпня 2020 року)

Завідувач кафедри _____ І.А. Тітко

Тема 1. Поняття шкоди у кримінальному процесі та її види.

ПЛАН

1. Поняття та види шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.
2. Матеріальна шкода. Моральна шкода.
3. Форми відшкодування (компенсації) шкоди в кримінальному процесі. Міжнародні стандарти відшкодування шкоди у кримінальному провадженні.
4. Кримінально-процесуальні аспекти відновного правосуддя. Медіація та кримінальне провадження.

Тема 2. Загальна характеристика осіб, яким кримінальним провадженням завдано шкоди.

ПЛАН

1. Поняття особи, якій кримінальним правопорушенням завдано шкоди.
2. Перелік осіб, які мають право на відшкодування завданої шкоди за діючим законодавством України: потерпілий, цивільний позивач, виправданий.
3. Потерпілий та особливості набуття цього статусу у кримінальному провадженні.
4. Можливість родичів набувати статус потерпілого у зв'язку із завданням їм моральної шкоди. Відмінність у правах потерпілої фізичної та юридичної осіб.
5. Юридична особа, як потерпіла особа у кримінальному процесі.
6. Реалізація права відмови від статусу потерпілого та юридичні наслідки такої відмови.
7. Цивільний позивач та його місце у кримінальному процесі.
8. Виправданий (реабілітований) та його місце у кримінальному процесі.

ЗАВДАННЯ

1. Під час досудового розслідування вбивства Резнікова до слідчого надійшли одночасно заяви брата і батька загиблого про залучення їх до провадження як потерпілих.

Ситуація 2. Той же випадок, але заява батька вбитого надійшла до слідчого після того, як брат убитого був уже визнаний потерпілим за постановою слідчого.

Ситуація 3. Той же випадок, але слідчий визнав потерпілими і батька, і брата загиблого без їх заяв. При цьому батько заявив, що не бажає брати участі в кримінальному провадженні як потерпілий.

Як має діяти слідчий у цих ситуаціях?

2. Унаслідок ДТП дев'ятнадцятирічному В. було заподіяно середньої тяжкості тілесне ушкодження. За цією подією було розпочато кримінальне провадження за ч. 1

ст. 286 КК України. Слідчий не заперечував проти участі батька В. як законного представника в участі в слідчих діях. Однак коли В. оскаржив до слідчого судді постанову прокурора про закриття кримінального провадження, то слідчий суддя заперечив проти участі батька В. як представника потерпілого в судовому засіданні. В. оспорив таке рішення слідчого судді, зазначивши про те, що: по-перше, він вільний у виборі представника (захисника) своїх прав, оскільки Конституція України та міжнародно-правові акти гарантують йому таке право; по-друге, попередній КПК 1960 року дозволяв родичам потерпілих брати участь у кримінальному провадженні як представникам, а тому положення чинного закону, що унеможлиблюють таке право потерпілого, є такими, що звужують права потерпілого, а тому є неконституційними. В. подав клопотання до слідчого судді про залучення у провадженні його батька як представника потерпілого в цьому кримінальному провадженні.

У чому полягає відмінність процесуального статусу захисника і представника в кримінальному провадженні? Хто може бути представником (законним представником) потерпілого в кримінальному провадженні? Проаналізуйте доводи учасників у цьому кримінальному провадженні. Яке рішення повинен прийняти слідчий суддя?

Тема 3. Цивільний позов у кримінальному провадженні.

ПЛАН

1. Виникнення з'єданого процесу як засобу захисту порушених злочином прав потерпілого.
2. Поняття і значення цивільного позову у кримінальному провадженні.
3. Юридична природа цивільного позову.
4. Предмет і підстави цивільного позову.
5. Суб'єкти провадження за цивільним позовом.
6. Цивільний позов прокурора у кримінальному провадженні.
7. Роль адвоката у провадженні за цивільним позовом.
8. Передумови цивільного позову.
9. Пред'явлення цивільного позову.
10. Доказування підстав та розміру цивільного позову.
11. Забезпечення цивільного позову.
12. Розгляд і вирішення цивільного позову.
13. Відшкодування коштів, витрачених установою охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілих від кримінальних правопорушень.

ЗАВДАННЯ

1. У призначений для судового розгляду час головуючий відкрив судове засідання та оголосив про початок розгляду кримінального провадження. Після проведення необхідних підготовчих дій секретар судового засідання роздав особам, що беруть участь у судовому розгляді, пам'ятки про їхні права та обов'язки. Після того, як головуючий з'ясував, чи зрозумілі особам їх права та обов'язки, один із потерпілих – С. – заявив клопотання до суду про долучення до матеріалів кримінального провадження цивільного позову, що ще не був ним поданий у рамках цього кримінального провадження. Суд відмовив у задоволенні цього клопотання, оскільки судовий розгляд уже розпочато, і С. втратив право його подати в кримінальному провадженні; окрім цього, відповідно до ст. 350 КПК, розгляд судом клопотань учасників судового провадження має здійснюватися після того, як буде визначено обсяг доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження, а це вже надто пізній етап для подання цивільного позову.

З якою метою подається цивільний позов у кримінальному провадженні? На якій стадії кримінального процесу можна подати цивільний позов? Оцініть дії та аргументи суду.

Тема 4. Інші механізми відшкодування шкоди, завданої в результаті вчинення кримінального правопорушення

ПЛАН

1. Загальна характеристика угод у кримінальному провадженні.
2. Порядок відшкодування шкоди за угодою про примирення між потерпілим та підозрюваним.
3. Роль потерпілого при укладенні угоди про визнання винуватості.
4. Інші форми відшкодування (компенсації) шкоди потерпілим у кримінальному провадженні.
5. Реституція у кримінальному провадженні.
6. Добровільне відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.
7. Кримінально-процесуальне забезпечення спеціальної конфіскації. Відшкодування потерпілому завданої кримінальним правопорушенням шкоди державою (за рахунок Державного бюджету України).

ЗАВДАННЯ

1. Під час здійснення досудового розслідування крадіжки Соколовим майна Осипової (ч. 1 ст. 185 КК України) потерпіла та підозрюваний уклали угоду про

примирення. Прокурор направив обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою до суду. У призначений час потерпіла та підозрюваний у судовому засіданні не з'явилися, не повідомивши про причини неявки та не висловивши своєї позиції щодо укладення угоди. Враховуючи неявку сторін угоди, суд прийняв рішення про відмову в затвердженні угоди та повернення обвинувального акта прокурору для продовження досудового розслідування в загальному порядку. Прокурор, не погоджуючись із таким рішенням суду, оскаржив його в апеляційному порядку. Прокурор вважав, що досудове розслідування проведене в повному обсязі, і тому немає потреби повертати обвинувальний акт. Натомість, слід призначити провадження до судового розгляду для здійснення його в загальному порядку, або вже під час судового розгляду вирішити питання про повторну можливість затвердження угоди.

У яких випадках може бути укладено угоду про примирення в кримінальному провадженні? Які істотні умови угоди про примирення? Який процесуальний порядок укладення та затвердження угоди про примирення в кримінальному процесі? З яких підстав суд може відмовити в затвердженні угоди? Як, на вашу думку, мав би діяти в цій ситуації суд? Оцініть рішення суду. Чи можна оскаржити рішення суду про відмову в затвердженні угоди? Чи може прокурор оскаржити рішення суду про відмову в затвердженні угоди про примирення? Оцініть дії прокурора. На якій стадії судочинства має здійснюватися кримінальне провадження (повертатися, продовжуватися, призначатися на цю чи іншу стадію процесу) в разі відмови в затвердженні угоди? Чи можна повторно розглянути питання про затвердження тієї ж самої угоди про примирення в рамках цього кримінального провадження?

2. Кириленко звернувся до слідчого із заявою про заподіяння йому тілесних ушкоджень. Було внесено відомості до ЄРДР та розпочато кримінальне провадження із попередньою правовою кваліфікацією за ч. 2 ст. 122 КК України. Після закінчення досудового розслідування, в судовому засіданні захисник Кириленка ініціював укладення угоди про примирення між потерпілим і обвинуваченим, та від імені Кириленка, за його відсутності у зв'язку з хворобою, уклав угоду про примирення. У судовому засіданні під час підготовчого провадження з'явився Кириленко та заявив, що тілесні ушкодження були нанесені йому рідним братом та він відмовляється від обвинувачення і просить закрити кримінальне провадження.

Дайте оцінку діям учасників кримінального провадження. Яке рішення повинен ухвалити суд у цьому випадку?

Тема 5. Особливості відшкодування матеріальної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням

ПЛАН

1. Матеріальна шкода як елемент об'єктивної сторони окремих кримінальних правопорушень.
2. Доведення причинно-наслідкового зв'язку між фактом вчинення кримінального правопорушення та заподіянням шкоди.
3. Способи встановлення розміру матеріальної шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.
4. Види матеріальної шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням (пряма (безпосередня) шкода; неодержані внаслідок правопорушення, доходи; оцінені у грошовому виразі, витрати на лікування, протезування, відновлення здоров'я потерпілого, а в разі його смерті – витрати на поховання й виплати сім'ї потерпілого) та особливості їх відшкодування.
5. Спірні питання розгляду регресних вимог.
6. Відшкодування матеріальної шкоди державою за рахунок коштів з державного бюджету.

ЗАВДАННЯ

1. Під час здійснення досудового розслідування слідчий, маючи інформацію про знаходження викрадених речей та знарядь злочину в квартирі підозрюваного, провів там обшук. Підозрюваний відмовився співпрацювати із органами досудового розслідування, сказавши, що він не винуватий, та чужих речей у його житлі немає. Проводячи обшук, слідчий, разом із залученими спеціалістами, виламав вхідні двері, відкрив сейф, зламавши його, зірвав ламінат, шпалери, розпорів 3 матраци на ліжках. За результатами проведеної слідчої дії шуканих речей та знарядь знайдено не було.

Ситуація 2. Той же випадок, але за результатами проведеного обшуку було знайдено викрадені коштовності та саморобні відмички для відкривання дверних замків. *Чи було завдано підозрюваному матеріальної шкоди? Якщо так, то чи має право підозрюваний на відшкодування завданої шкоди? Який процесуальний порядок відшкодування завданої шкоди?*

Тема 6. Особливості відшкодування моральної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням

ПЛАН

1. Характер і розмір моральної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.
2. Предмет доказування при встановленні моральної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.
3. Способи доведення розміру моральної шкоди.
4. Спірні питання застосування судово-психологічних експертиз для доведення розміру моральної шкоди.
5. Законодавчі тенденції та міжнародні стандарти в питанні відшкодування моральної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

ЗАВДАННЯ

1. Слідчий розпочав кримінальне провадження на підставі заяви Алфьорової у зв'язку із заподіянням їй гр-ном Морозовим легких тілесних ушкоджень (ч. 2 ст. 125 КК України). Прокурор повідомив про підозру Морозова. У ході подальшого здійснення досудового розслідування потерпіла не з'являлася за викликами, відмовлялася від дачі показань, від проведення судово-медичної експертизи та в участі в інших процесуальних діях по кримінальному провадженні. Свою поведінку мотивувала зайнятістю справами та тим, що вони з Морозовим уже давно примирилися. Прокурор закрити кримінальне провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК за невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи.

Морозов подав звернення про відшкодування йому моральної та матеріальної шкоди у зв'язку з незаконним притягненням його до кримінальної відповідальності.

У чому полягає сутність притягнення до кримінальної відповідальності? З якого моменту особа вважається притягнутою до кримінальної відповідальності? Чи було слідчим, прокурором порушено закон? Чи має право Морозов на відшкодування шкоди? Куди Морозов може подати своє звернення про відшкодування шкоди та поновлення в правах? Який процесуальний порядок відшкодування шкоди та поновлення особи в правах у цьому випадку?

Тема 7. Заходи забезпечення цивільного позову в кримінальному провадженні.

1. Тимчасове вилучення майна підозрюваного під час вчинення окремих слідчих (розшукових) дій.
2. Арешт майна як один із заходів забезпечення кримінального провадження у вітчизняному кримінальному процесі: поняття, правова природа, завдання, функціональне призначення, мета, особливості та місце в системі інших заходів забезпечення кримінального провадження.

3. Сукупність підстав для накладення арешту на майно.
4. Види майна, на яке може бути накладено арешт та особливості арешту окремих видів майна.
5. Обмеження щодо накладення арешту на майно.
6. Суб'єкти ініціювання накладення арешту на майно.
7. Порядок прийняття судового рішення про накладення арешту на майно.
8. Порядок оскарження судового рішення про накладення арешту на майно.

ЗАВДАННЯ

1. Під час проведення досудового розслідування злочину, передбаченого ч. 1 ст. 212 КК України, слідчий звернувся до ТОВ «АСК» з усним запитом про витребування в порядку ч. 2 ст. 93 КПК актів фінансової звітності за останні два роки, а також статутних документів цього підприємства. Заступник директора по телефону відповів, що загалом не заперечує проти цього, однак наполягав на тому, щоб слідчий підготував офіційне письмове звернення з цим проханням. Коли наступного дня слідчий звернувся в бухгалтерію ТОВ і подав відповідний письмовий документ, юрист відповів слідчому, що ТОВ відмовляє у задоволенні звернення, оскільки тимчасовий доступ до речей і документів може здійснюватися виключно на підставі рішення суду; а ті документи, що містять комерційну таємницю про діяльність підприємства, взагалі не можуть бути вилучені будь-ким без дозволу уповноважених на те службових осіб ТОВ.

Оцініть дії слідчого та працівників юридичної особи. Як у цьому разі має діяти слідчий?

2. У гр-на Корольова було викрадено автомобіль. За його заявою слідчим було розпочато кримінальне провадження за ознаками складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 289 КК України. Потерпілий просив долучити до матеріалів кримінального провадження поданий ним цивільний позов про повернення автомобіля або відшкодування його вартості, однак слідчий відмовив у задоволенні клопотання, адже у позові Корольова не було вказано, до кого він подається. На той момент ще жодній особі в цьому кримінальному провадженні не було повідомлено про підозру. Тоді Корольов звернувся до слідчого з клопотанням, щоб слідчий наклав арешт на викрадений транспортний засіб. Слідчий відмовив у задоволенні клопотання, аргументувавши тим, що це не входить у його компетенцію. Корольов вирішив самостійно звернутися до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на транспортний засіб. Слідчий суддя, керуючись ст. 172 КПК України, повернув клопотання потерпілому, мотивувавши своє рішення тим, що Корольов не має права подавати таке клопотання. Корольов, після

консультацій із адвокатом, повторно подав клопотання до слідчого судді, додатково вказавши, що враховуючи загальні засади кримінального провадження, слідчий суддя має вирішити цю нормативну прогалину, визнавши за Корольовим право подати цивільний позов з метою забезпечення його майнових прав та законних інтересів по відшкодуванню шкоди в кримінальному провадженні.

Який процесуальний порядок відшкодування шкоди в кримінальному провадженні? Які існують способи забезпечення відшкодування шкоди в кримінальному провадженні? Який процесуальний порядок накладення арешту на майно під час досудового розслідування? Оцініть дії та рішення слідчого, слідчого судді. Яке рішення у зв'язку з повторним зверненням потерпілого повинен прийняти слідчий суддя?

Тема 8. Виконання рішення суду в частині відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

ПЛАН

1. Нормативна регламентація питань виконання рішень суду в частині відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.
2. Форми відшкодування завданих збитків: вчинення певних дій, передача потерпілому речей, визначених родовими ознаками, виконання робіт з відновлення пошкодженого майна, грошова компенсація тощо.
3. Процедура виконавчого провадження: початок, часові межі, завершення.